

УДК 004.451.47

М. Ф. Безкровний,
к. т. н., доцент кафедри аграрного консалтингу та сервісу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОРАДЧОЇ СЛУЖБИ З ОРГАНАМИ УПРАВЛІННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯМИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АПВ

M. Bezkrorny,
Ph.D., Associate Professor of Department of agrarian consulting and service,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THE SYSTEM OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC RELATIONS OF THE AGRICULTURAL ADVISORY SERVICE WITH THE MANAGEMENT BODIES, ORGANIZATIONS OF SCIENTIFIC SUPPORT OF THE REFUELING

Статтю присвячено аналізу функцій органів управління агропромислового виробництва (АПВ), дорадчих служб, наукових і освітніх закладів аграрного спрямування, взаємний їх вплив та розробці рекомендації щодо їх перерозподілу для покращання надання дорадчих послуг. Важливу роль при передачі частини повноважень дорадчим службам відіграють структури районних і обласних управлінь АПВ. Взаємини дорадчих служб із науковими організаціями та вищими навчальними закладами повинні будуватися на основі договорів про взаємовигідне співробітництво в справі адаптації до місцевих умов наукових розробок, проведення дослідно-демонстраційної та навчальної діяльності.

This article is devoted to the analysis of the functions of the bodies of management of agroindustrial production (APV), advisory services, scientific and educational institutions of agrarian direction, their mutual influence and give recommendations on their redistribution to improve the provision of advisory services. An important role in the transfer of part of the authority to advisory services play the structures of district and regional departments. The relationship between advisory services with academic institutions and higher education institutions should be based on agreements on mutually beneficial cooperation in adapting to local conditions of scientific development, conducting research demonstration and educational activities.

Ключові слова: організаційні та економічні зв'язки дорадчих служб, органів державного управління і наукових установ.

Key words: organizational and economic contacts of advisory services, state administration and scientific institutions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток ринкових відносин в аграрному секторі економіки країни впливає на зміну ролі й місця багатьох структур, зокрема органів управління. Дослідження цього питання показало, що потрібне проведення великої й складної роботи з уточнення мети діяльності, завдань і функцій збережених структур, відновлення загубленої вертикалі у вирішенні багатьох державних завдань і пе-

рерозподілу на користь інших структур агропромислового виробництва (АПВ) ринкового типу (2).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Важливу роль у дослідженні проблем перерозподілу функцій органів управління АПВ, дорадчих служб і наукових установ відіграли праці М. Кропивки, М. Маліка, П. Саблука та інших. Проте поки що не вдалося сформулювати

загально визнаних підходів щодо перерозподілу цих функцій (1).

МЕТА

Метою є дослідження функцій органів управління АПВ, дорадчих служб, наукових і освітніх закладів аграрного спрямування, взаємний вплив та розробка рекомендацій щодо їх перерозподілу для покращання надання дорадчих послуг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження ситуації в удосконалюванні загальнодержавного й регіонального управління АПВ на сучасному етапі показує, що відбувається поки що повільний перехід до функцій (3):

- проведення державної політики за допомогою цільових програм, спрямованих на глибоке реформування виробничих відносин, на протекціонізм найбільш ефективних (для кожного конкретного регіону) напрямів діяльності (формування й використання бюджету, вплив на види й обсяги діяльності, інформаційне забезпечення і тощо);

- нормування й регламентування діяльності агропромислового комплексу для забезпечення якості продовольства та захисту навколишнього середовища (стандартизації якості продукції, забезпечення достовірності її оцінювання і тощо);

- розвиток ринку (моніторинг цін продукції сільського господарства, розвиток ринкових структур), зовнішніх зв'язків;

- наукової підтримки своїх сільськогосподарських товаровиробників;

- забезпечення підготовки й перепідготовки кадрів.

Відповідно до цих напрямів діяльності мають вноситися зміни в організаційну структуру Міністерства аграрної політики і продовольства України. Оскільки в рамках цієї роботи не передбачалося розробку рекомендацій з удосконалювання структур управління цими структурами, було досліджено тільки вплив дорадчих служб на низку завдань і функцій цих структур АПВ. Як результат проведеного дослідження для уточнення положень про ці органи управління АПВ області (регіону) запропоновано враховувати таке (1):

1. В оновленій структурі обласного управління АПВ дуже важливим є відділ економічної політики й управління програмами. У нових умовах він стане фактично центральним економічним відділом такої структури. За ним

зберігається ведення планово-економічної роботи. За цим відділом доцільно закріпити аналіз ситуації в агропромисловому виробництві регіону, що вимагає певних змін методології під ринкові відносини. Відповідно, у цьому відділі звична робота з оперативного збору даних з питань, що виникають у керівництва області. У ньому має бути зовсім нова діяльність з розробки політики в умовах забезпечення чіткого зв'язку з наявними ресурсами, розробки реалістичних програм із визначенням кожної роботи, строків виконання, відповідальних виконавців і потрібних ресурсів. Важливим є контроль ходу виконання цих програм і вироблення коригувальних дій.

2. Завдання науково-технічної політики, хоча й покажуться на перший погляд завданнями виробничого блоку, все ж таки за своєю суттю відносяться до економічної політики. Тому проведення цих робіт, конкурсний відбір підрядників має бути у відділі управління програмами і здійснюватися на відкритій основі через науково-технічну раду обласного (регіонального) управління АПВ або інший подібний орган.

3. Найбільш істотним образом зміняться завдання й функції виробничих відділів. Вони змушені поступово передавати дорадчим службам роботи:

- з інформування сільськогосподарських товаровиробників про всі нововведення, координацію їх реалізації;

- особиста участь у поширенні передового досвіду, організації виставок, семінарів, шкіл тощо.

Керівникам і фахівцям цих підрозділів складніше всього буде перейти до реалізації винятково політичних і контрольних функцій, на що слід звернути особливу увагу. Якщо цього не зробити, то довгий час буде зберігатися дублювання функцій цим органом та дорадчою службою, яке може призвести до конфлікту не на користь служби.

4. Новою ланкою цього органу стане служба інформації про ринок. Державні органи можуть і повинні:

- займатися моніторингом цін на сільськогосподарську продукцію та продукцію, яка безпосередньо пов'язана з діяльністю сільськогосподарських товаровиробників (машини, добрива тощо);

- здійснювати узагальнення матеріалів цінового моніторингу, вести аналіз ситуації на ринках сільгосппродукції й продовольства;

- впливати на створення цивілізованих ринків і навіть брати участь у цьому. Тому

служба інформації про ринок має бути в системі районних, обласних органів управління АПВ, місцевих (у деяких районах) пунктах збору цінової інформації.

Як правило, у складі обласних органів управління АПВ досить мати троє фахівців, що забезпечать збір та обробку цінової інформації. Відповідно в структурах районних управлінь АПВ (в одному з 5-ти районів) досить сформулювати пункти цінової інформації з 2-ма фахівцями. Вибираються вони, виходячи з умови найбільшого впливу саме конкретних районів на ціноутворення в продовольстві. У першу чергу це райони з великою концентрацією чисельності населення, вузлові райони з погляду закупівель сільськогосподарської продукції.

Головні завдання й функції обласних органів управління АПВ зумовлені ціновим моніторингом і виділенням інформаційно-консультаційної діяльності в самостійний суб'єкт.

У цей час із урахуванням перспективи розвитку дорадчих служб (їх міжрайонних підрозділів) слід передбачати поступові й водночас значні зміни ролі й місця районних органів управління АПВ.

Зовсім однозначними, властивими будь-якій районній ланці управління АПВ, будуть зберігатися служби держконтролю й державних інспекцій. Світовий досвід і логіка розвитку подій у нашій країні свідчать про те, що вже найближчим часом слід очікувати вирішення питання про положення інспекційних служб і можливого виходу з юрисдикції районної ланки.

Цілком самостійним бачиться блок розвитку ринку сільгосппродукції. Можливо, і він стане низовим елементом системи за аналогією із системою США.

Адміністративний блок, відповідальний за питання перетворення в життя аграрної політики, теж згодом зазнає значних змін своїх функцій. Усі перераховані проблеми, безсумнівно, є предметом самостійного наукового дослідження. У рамках же цього дослідження вважаємо можливим обмежитися тільки проблемами реорганізації діяльності районної ланки управління АПВ у зв'язку з розвитком дорадчих служб.

Аналіз завдань і функцій декількох районних управлінь АПВ з погляду нашого дослідження показує, що:

— завдання й функції інспекційного та їм подібного характеру не впливають безпосередньо на діяльність районних інформаційно-консультаційних центрів (РІКЦ);

— більшість завдань і функцій політичного й адміністративно-управлінського характеру впливають на діяльність консультантів. Багато хто з них можуть працювати в тісній взаємодії з органами управління або, принаймні, консультанти повинні з ними радитись і працювати самостійно. Наприклад, із проблем реформування виробничих відносин в АПВ району, розвитку виробничої й соціальної сфери села, вивчення й узагальнення передового досвіду ведення агропромислового виробництва в районі й за його межами; завдання й функції, які пов'язані з передачею знань, мають перейти до консультаційної служби.

Однак, як ми вже відзначали, у складній ситуації районні ланки управління АПВ, утрачаючи завдання й функції впливу, фактично виявляються все більше й більше в ситуації невизначеності. Тому реально виникнення активної протидії цих органів створенню й розвитку інформаційно-консультаційних служб (2). Тому регіональній владі та керівництву дорадчих служб слід проводити дуже зважену політику з перерозподілу повноважень (якщо ніхто не зважається на кардинальні зміни з ліквідації районних ланок як елементів місцевого самоврядування і формування підрозділів обласної влади "на місцях" з відповідною роллю).

На нашу думку, така зважена політика значно згладить процес передачі РІКЦ таких функцій:

— поширення передових методів господарювання й технологій, сприяння розвитку аграрних і пов'язаних з діяльністю АПВ соціально-економічних знань;

— розробка рекомендацій (пропозицій) з вдосконалювання організаційних форм і методів управління в АПВ, вирішення проблем неплатоспроможності тощо;

— пропаганда науково-технічних, правових і економічних знань (проведення виставок, шкіл, семінарів, конференцій та ін.);

— участь у підвищенні кваліфікації й навчанні кадрів АПВ.

Оскільки основною ланкою регіональної інформаційно-консультаційної (РІКС) є РІКЦ, у Чернігівській області було відпрацьовано питання взаємодії його з декількома районними управліннями АПВ. Була почата спроба вирішення цих проблем шляхом створення координаційного органу при обласному управлінні АПВ, який формувався із представників органів управління районів, господарств, фермерів, сільськогосподарських коледжів. Однак, як показав досвід, фактично не маючи реальних важелів впливу, ці ради виявилися недіючими.

Впровадження платних послуг практично розв'язало б багато проблем.

Статут РІКС, як правило, установлює головні напрями її діяльності. І тільки у випадку організаційно-правової форми державної установи РІКС може перебувати під функціональним контролем з боку управлінських структур АПВ. У дійсності цей контроль може бути реалізованим через бюджетне фінансування РІКС, у якій би організаційно-правовій формі служба не була організована.

Відповідно, як для обласних органів управління АПВ, так і для РІКС потрібні тісні та ефективні робочі відносини, метою яких є забезпечення досягнення службою своєї мети і, відповідно, завдань розвитку сільського господарства регіону.

Інформаційно-консультаційна служба покликана сприяти розвитку аграрного виробництва й поліпшенню соціально-економічних умов життя на селі. Забезпечити це можна шляхом формування системи інформаційно-консультаційної і навчальної підтримки господарюючих суб'єктів АПВ та інших галузей, інфраструктури села й сільського населення, поширення знань, надання технічної допомоги та ведення інноваційної діяльності.

Оскільки в доступній для огляду перспективі не передбачається перехід РІКС на умови самофінансування потрібно забезпечити її підтримку за рахунок засобів бюджету й, відповідно, визначити, на що і як будуть витрачатися бюджетні кошти. Потрібний договір довгострокової (на багато років, без фіксації тривалості дії) рамкової угоди з метою уточнення й установлення обов'язкових робочих взаємин.

При цьому така довгострокова угода має виходити з того, що РІКС регіону у формі самостійної (університетської) організації відповідає:

- за планування своєї діяльності;
- плани й діяльність її ґрунтуються на інтересах клієнтів, адміністрації регіону і спонсорів;
- інтереси адміністрації повинні виходити з інтересів суб'єктів АПВ регіону. Відповідно, адміністрація визначає головні види діяльності й умови їх фінансування;
- адміністрація не вправі поширювати свої інтереси на інтереси інших спонсорів або замовників робіт, якщо вона не бере участь у їхньому фінансуванні;
- конкретні, обсяги робіт і суми бюджетного фінансування визначаються щорічно, у тому числі суми дотації РІКС у частині індивідуально-комерційних послуг. При цьому

службі надається можливість самостійно формувати ціни на послуги, керуючись складною кон'юнктурою ринку.

Як було показано вище, дуже важливою групою організацій, взаємодіючих з РІКС, є наукові, вищі та середні спеціальні навчальні заклади, в яких, як правило, ведеться підготовка фахівців усіх спеціальностей для сільського господарства як із очної, так і заочної форм навчання.

Також до структури Чернігівської обласної сільськогосподарської дорадчої служби (ДС), на базі якої проводились дослідження, входить Ніжинський агротехнічний інститут. З перших же років своєї діяльності Чернігівська ДС служба співпрацює також з ученими НААН. З певними труднощами поступово це співробітництво розширюється. Ведеться велика робота в частині розвитку передачі нових знань фахівцям села з актуальних питань економіки й організації ведення сільськогосподарського виробництва. Щорічно проводяться на базі інституту семінари із проблем аналізу ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств із застосуванням сучасних методик.

У системі додаткової професійної освіти в складі Ніжинського агротехнічного інституту діють курси підвищення кваліфікації для фахівців господарств області та районних управлінь АПВ.

Основні спільні роботи є складовою частиною обласної програми робіт з розвитку РІКС. З погляду підвищення ефективності діяльності кожного сільськогосподарського підприємства, велике значення має науково обґрунтований вибір найбільш ефективних напрямів діяльності для господарств різних зон області. Тому в обласній програмі з розвитку РІКС включено роботу з розробки рекомендацій з основних напрямів діяльності сільськогосподарських товаровиробників для кожної агрокліматичної зони області.

Важливою спільною роботою вважається створення інформаційно-консультаційної мережі. Передбачається розміщення на ній загальних відомостей про Ніжинський агротехнічний інститут (НАТІ), а також технологічно-довідкові матеріали із усіх питань сільськогосподарського виробництва, до яких легко могли б звернутися наші сільськогосподарські товаровиробники.

Наявність у НАТІ добре оснащеної моделі РІКС дозволяє вести не тільки теоретичні, а й практичні заняття за навчальним курсом інформаційно-консультаційної діяльності для основ-

них сільськогосподарських спеціальностей. Із цією метою розглядається можливість створення на спільній базі сайту інформаційно-консультаційного забезпечення АПВ.

Важливим етапом створення РІКС є дослідно-демонстраційна діяльність з вирощування зернових культур. Починаючи з 1998 р., НАТІ проводить широкомасштабну дослідно-демонстраційну діяльність з вирощування зернових культур. З кожним роком розширюються масштаби цієї діяльності, ускладнюються досліді. Починаючи з 2000 р., закладаються досліді не тільки з різними добривами, а й з різними варіантами передпосівної обробки насіння, нормами й строками висіву зернових.

Наступний етап робіт бачиться в розвитку дослідно-демонстраційної діяльності у тваринництві. Ця служба проводить короткострокові семінари, тривалістю не більше трьох днів. Ці семінари проводять на показовій МТФ з новітнім обладнанням з різних питань організації й ведення сільськогосподарського виробництва. Проводять подібні семінари і в інших передових господарствах області.

Подальший розвиток діяльності РІКС пов'язаний з їх інтегруванням в більш досконалу інноваційну інфраструктуру, яка об'єднає потенціал аграрної науки, освіти і дорадчих служб шляхом включення регіональної сільськогосподарської дорадчої служби в структуру регіонального центру наукового забезпечення розвитку сільськогосподарства і сільських територій.

ВИСНОВКИ

Важливу роль при передачі частини повноважень дорадчим службам відіграють структури районних і обласних управлінь АПВ. Взаємини дорадчих служб із науковими організаціями та вищими навчальними закладами повинні будуватися на основі договорів про взаємовигідне співробітництво в справі адаптації до місцевих умов наукових розробок, проведення дослідно-демонстраційної та навчальної діяльності. При побудові взаємин з науковими організаціями необхідно вирішення питань переходу прав власності на нові знання й покриття витрат на роботи з РІКС, які пов'язані з наданням допомоги в адаптації та освоєнні цих знань.

Література:

1. Безкровний М.Ф., Організація інформаційно-консультаційної діяльності: навч. посіб — К.: Каравела, 2009. — 492 с.
2. Бородіна О.М. Сільськогосподарське дорадництво та проблеми його кадрового забезпечення. — К.: ІАЕ УААН, 2001. — 72 с.

3. Кропивко М.Ф. Інформаційне забезпечення агропромислового ви-робництва України в ринкових умовах: монографія. — К.: ІАЕ УААН, 1996. — 160 с.

Refetences:

1. Bekrovny, M.F. (2009), Orhanizatsiia informatsijno-konsul'tatsijnoi diial'nosti [Organization of information and consulting activities], Caravela, Kyiv, Ukraine.
2. Borodina, O.M. (2001), Sil's'kohospodars'ke doradnytstvo ta problemy joho kadrovoho zabezpechennia [Agricultural advisory and problems of its staffing], IAE UAAS, Kyiv, Ukraine.
3. Kropivko, M.F. (1996), Informatsijne zabezpechennia ahropromysloвого vy-robnytstva Ukrainy v rynkovykh umovakh [Information support of agro-industrial production of Ukraine in market conditions], IAE UAAN, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2017 р.

ІНВЕСТИЦІЇ:

ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

www.investplan.com.ua

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Передплатний індекс: 23892